

Kada lietuviui švęsti Meilės dieną?

Atsakymai į Akvilės Kupčinskaitės klausimus

1. Gerbiamas Dainiau, labai mane nustebino. Kreipdamasi į Jus tikėjau pasikalbėti apie, kaip švenčių kalendoriuje minima, gegužės 13-ąją švenčiamas Mildinės – lietuvių meilės deivės Mildos dieną. Kitaip tariant, lietuvių šv. Valentina. O štai Jūs man atskleidėte, jog lietuvių meilės deive labiau galėtų būti laikoma Aušrinė. Papasakokite, kodėl ir kada bei kaip kilo ši, pavadinkime, maišatis?

Pirmiausia noriu pabrėžti, kad nesu nei *Mildos* lietuvių mitologijoje šalininkas, nei priešininkas. Kaip mokslininkas, žinau, kad esama nemažai argumentų už ir nemažai argumentų prieš šios deivės tikrumą. Visų tų argumentų čia būtų neįmanoma nei pristatyti, nei apsvarstyti, juolab kad tai jau ne karta yra daryta – pastaruoju metu, pavyzdžiui, Rimanto Balsio http://www.litlogos.eu/L59/logos59_133_140_balsys.pdf ir http://www.litlogos.eu/L60/logos60_149_155_balsys.pdf. Man įdomu, kaip yra iš tikrųjų, todėl esu priverstas pripažinti, kad populiariai nieko galutinai tikro – nei už, nei prieš! – apie Mildą pasakyti negaliu. Ir kitiems siūlau daugiau nuoširdžiai pasidomėti, išsiskaityti, suprasti. Žinoma, niekas nedraudžia švęsti, bet dėl to verčiau kreiptis ne į mane, o į švenčių organizatorius. Kita vertus, man yra tekę rašyti apie Aušrinę http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Razauskas_Dainius/Razauskas_BMVJ_LK_2011_6.pdf, tad jau vien dėl to ji man pasidarė artimesnė (tiesa, dabar straipsnis jau gerokai ir iš esmės papildytas). O mūsų Aušrinė yra ne tik žvaigždė, dangaus kūnas, bet ir deivė – tikroji lietuvių Venera, ir esama gana patikimos medžiagos ją turint reikalų su meile. Mitologijoje tai visų pirma Saulės sutuoktinio Mėnulio meilė Aušrinei – dangiškasis prototipinis meilės trikampis. Be to, labai panašu, kad Aušrinė žinoma ir kitu vardu – Karaliūnė, kurios aprašymas, mus pasiekęs iš XIX a., turi atitikmenų tautosakoje ir nuostabiai primena senovės Artimųjų Rytų Astartę. Daugybę jos ypatybių yra perėmus Mergelės Marijos vaizdinys. (Beje, niekam negirdint pridursiu, kad labai nenustebčiau, jei pasirodytų, jog Milda – tai tik dar vienas tos pačios meilės deivės, deivės gražuolės Aušrinės vardas.)

2. Ar Aušrinė savo galiomis galėtų būti prilyginama tokioms, įvardykime, visame pasaulyje garsioms meilės deivėms, kaip graikų Afroditė ar romėnų Venera?

Na štai, ir į antrąjį Jūsų klausimą jau būsiu atsakęs. Nežinau dėl „galių“, bet dėl ypatybių ir požymių – tikrai! (Priminsiu, kad graikų Afroditė – tai Artimuosiuose Rytuose visuotinai įvairiais vardais garbintos Astartės, arba Ištar, atitikmuo.)

3. Atskleiskite, kaip lietuviai vaizdavo savo meilės deivę Aušrinę? Kaip ji atrodė, kaip buvo garbinama? Kur būta jai skirtų šventų vietų?

Nuostabu – ir į trečiąjį Jūsų klausimą jau savaimė pradėjau atsakinėti! Dėl to pirmiausia reiktų pacituoti Liudviką Adomą Jucevičių, palikusį mums Karaliūnės aprašymą. Pasak jo, „šiuo vardu mūsų žmonės vadina būtybę, valdančią dangaus šviesulius. Tai esanti jauna mergina, neregėtai graži, jos galvą dabinanti saulė, ji nešiojanti žvaigždžių prisagstytą apsiaustą, susegtą ant peties tam tikra sege su mėnuliu vidury. Jos šypsena – tai ryto aušra, ašaros – tai

deimantai.“ Ir vienoje pasakoje, užrašytoje Bartninkų apylinkėse XIX a. pabaigoje arba XX a. pradžioje, minima „pana ant marių – saulė kaktoj, o mėnuo pakaušij“, kuri taip „verkė, kad jos deimanto ašaros byrėjo kaip žirniai“. O kitoje pasakoje, užrašytoje Tilžėje 1868 m., karalius sutinka tokią „mergaitę aukso plaukais“, kurią veda, ir paskui, tai „karalienei dukrytę jauną, gražią, kaip saulės dukterį, susilaukus“, ši galiausiai pasirodo turinti „tris aukso žvaigždes už ausies“. „Marių pana“ su saule kaktoje, verkianti deimanto ašaromis, auksaplaukė karalienė (Saulė), pagimdžiusi gražuolę karalaitę „saulės dukterį“, pasipuošusią žvaižgdėmis, – tai vis vaizdiniai, Jucevičiaus priskirti Karaliūnei. O juk *karaliūnė* pažodžiui ir yra „karalaitė“! Kadangi Saulės dukterimi lietuvių dainose pavadinama Aušrinė, tai galima pritarti Pranės Dundulienės jau anksčiau išsakytai nuomonei šią Karaliūnę ir esant Aušrinę. Apsisiautusi dangų menančiu mėlynu apsiaustu su žvaižgdėmis, ant peties prisegtu žvaižgde (o gal kartais ir mėnuliu?), lietuvių tradicinėje skulptūroje kaip tik vaizduojama Mergelė Marija, liaudiškai Pana Marija (= Marių Pana), „dangaus karalienė“ ir „marių žvaižgdė“, tiesiog „aušros žvaižgdė“ ir t. t. Apie jos sąsają su Aušrine yra rašiusi Rūta Brūzgienė, pasak kurios, tradicinėse maldose Marijai „rasime strofų, tiesiogiai rodančių mitinę situaciją, kai Mėnulis užmiršta patekėti, užsižiūrėjęs į Saulės dukrą [...]: *Temsta saulė nuo szviesybės, / Prieš Tavo, Pana, gražybės, / Temdin žvaižgdės veidą savo, / Kad netur szviesybės Tavo. / Saulės rūbais aprėdyta, / Karuna žvaižgdėmis pinta, / Mėnuo puikus galvą savo / Pametė po kojų Tavo*“. Tad norėdami pagarbinti Aušrinę galite nueiti į artimiausią bažnytelę, susirasti jos atvaizdą su žvaižgdžių vainiku aplink galvą ir priešais jį pasimelsti. Aušrinė niekur neprapuolė, kaip daug kas kita. Tik apnašas, dulkes nubrauki, ir prašau.

4. Kokių dar meilės šventės apeigų ar papročių turėjo senovės lietuviai?

Apie Aušrinei skirtas šventvietes ir apeigas jose yra rašęs Vykintas Vaitkevičius. Iš tokių vietų bene reikšmingiausias yra Aušrinės kalnas, Aušrinkalnis ar stačiai Aušrinė ties Kaltinėnais, Šilalės r., ant kurio garbinta deivė Aušrinė. V. Vaitkevičiaus užrašyta keletas iškalbingų pasakojimų, pavyzdžiui: „Un to kalna senų senovėj žmonys meldavos, Aušrinei aukas degydava, iš jos laimės prašydava. Kai pradėdava aušti, čia nusileisdava Aušrini žvaižgdė i palaimindava maldininkus. Ji buvo didelia graži. I pamati jin Mėnesis, i pradėji kas rykmetį žiūrėti i anun. O patekėjus Sauli pamati Mėnesį bemylūjint Aušrinę. Ka parpyka, kam jos pats užmirša sava pačią i svetimai meilinas, i pasiunti Perkūną. Tas ka trinki mėnesiū par galvą i paverti i delčią. Tap i pasibengi nalaiminga anų meili. Vistyk Aušrini aplunka tan mūsų kalną, apšvytin, ka malonu žiūrėti.“ Arba „švintės rykmetį, da saulei nepatekėjus, balta pasirėdžiusias jaunas mergikes susedava unt Didžiosias Aušrines i šokdamas, dainiūdamas sutikdava tekunčią saulę“.

5. Kodėl pagonybę pakeitus krikščionybei lietuvių meilės šventė neįgavo jokio atitikmens ir neišliko? Kaip pavyzdžiui, Joninės bando paslėpti Rasų šventės pavadinimą, vis tik iki dabar abu pavadinimai yra gerai žinomi, arba Žolinė netgi labiau vartojamas pavadinimas nei krikščioniškasis – Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų diena.

Deja, į kalendorines šventes aš nesu deramai nuodugniai gilinęsis. Labai tikėtina, kad čia juolab niekas niekur nedingo, o tebeglūdi po apnašomis ir tebelaukia atidesnio tyrimo.

Mane liūdina, kad mūsų žmonės nūnai labai reiklūs gataviems atsakymams, šūkiams ir šventėms, o retas imasi patyrinti ir pamąstyti. Pačiame Jūsų klausime esama įtartinos užuominos: juk jeigu Žolinės – tai tos pačios Mergelės Marijos, taigi Marių Panos į dangų ėmimo diena, tai ar ne Aušrinė tuomet kyla į dangų? Deja, visokias tokias spėliones reikia ramiai, atidžiai ir nuodugniai panagrinti, iškulti tiesą kaip grūdus iš pelų, o ne rėkauti vieniems ant kitų ir vieniems su kitais menkiausia dingstimi kariauti.

6. Kaip Jūs, mitologas, vertinate Šv. Valentino dienos tradicijas ir pačią šventę Lietuvoje? Ar tai artima mums?

Man tai visiškai neartima. Ir jokių „tradicijų“ čia išvis nematau. Matau tragiškas, iš esmės antilietuviškas, vadinasi, ir antivalstybines Lietuvos mokyklų programas, kurios sistemingai šalina iš akiračio visa, kas tikrai lietuviška. Tiek aukštųjų, tiek juolab vidurinių bei pradinių mokyklų. O dėl paties Valentino, tai būtų įdomu patyrinti, ir po juo kas slypi. Krikščionių šventieji paprastai tėra butaforijos, iškamšos, užstojančios senųjų tradicijų dievybes, vaizdinius, reiškinius, papročius. Tad ir už Valentino gali kas nors slypėti. Jūsų paminėtas Jonas Krikštytojas, minimas per Rasas ar Kupoles, irgi įsirioglyno, matyt, ne tuščion vieton, nes tai vienas iš kertinių saulės rato virsmų ir viena iš svarbiausių senovės romėnų dievo Jano švenčių. O šio prieškrikščioniško dievo lotyniškas vardas *Jānus* pagal visus garsų atitikimų dėsnius lietuviškai skambėtų tiksliai kaip *Jonas*. Tad labai galimas dalykas, kad ir šis lietuvių asmenvardis nėra atneštinis, o veikia tik užneštas apnašomis. Apie tai irgi jau yra tekę rašyti http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Razauskas_Dainius/Razauskas_RV_2002.pdf, o dabar medžiagos jau prisirinko nepalyginamai daugiau. Prieš šaipydami gerai pagalvokite!

7. Taigi, kada lietuviai galėtų švęsti savo meilės dieną? Kokie senieji papročiai, tradicijos tikėtų ar galėtų būti transformuoti pritaikant juos šiuolaikiniam žmogui?

Brangūs lietuviai! Jūs galite švęsti savo meilės dieną bet kada, nors kasdien. Jei šiomet atšvęsite vienaip, o per metus paaiškės, kad reikėjo kitaip, kitamet atšvęsite kitaip. Kad tik tos meilės nepritrūktų! Ir meilės tarp lyčių, ir meilės vienas kitam, ir meilės sau. Ypač meilės sielai, dvasiai, susimąstymui, pažinimui, mokslui ir knygai. O „šiuolaikiniam žmogui“ nieko transformuoti nereikia, nes tokio dalyko kaip „šiuolaikinis žmogus“ nėra. Ta prasme, kad žmogus visada buvo, yra ir bus „šiuolaikinis“. Nemanyskite, kad jūsų tėvai ir protėviai gyveno praeityje! Jie visada gyveno *dabar*, todėl visada buvo „šiuolaikiniai“. Lygiai taip pat kaip šiuo laiku mes. Ir jie buvo labai įvairūs, visokie, kaip ir mes dabar. Tad brangūs „šiuolaikiniai žmonės“ – nebūkite žiopli ištižėliai! Būkite atidūs, gilūs, išmintingi, atkaklūs, drąsūs, taurūs, ramūs, geri, geriausi kokie tik galite. Ir visos tradicijos ranka rankon su visomis naujovėmis jums eisis kaip iš pypkės. Jei toks palyginimas dar leistinas...

8. Kaip, Jūsų nuomone, Lietuvoje galėtų prigyti ta mūsų mėsiška Valentino diena – Meilės diena? Ar įmanoma apskritai tai padaryti ir ar verta?

Žinot, gyvenimas yra stebuklas: jame tiek įmanoma padaryti, o kiek dar verta! Iki Valentino man tiesiog rankos nesiekia.